

บทสังเคราะห์ : การเมืองเรื่องการเลือกตั้งในสังคมไทย
Synthesis: Politics of Thai Elections

พระไบฎีกาทวี อภโย, ดร.

Phra Baidika Thawee Abhayo, Dr.

สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

Author for correspondence: Email: socio.2555@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบถึงการเมืองเรื่องการเลือกตั้งในสังคมไทย โดยมีการแยกออกเป็น 3 ประเด็น คือ 1) กลุ่มศึกษาการเลือกตั้งในเชิงประวัติศาสตร์ 2) กลุ่มศึกษาการเลือกตั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น 3) กลุ่มศึกษาการเลือกตั้งสื่อ ซึ่งจากการศึกษาทั้ง 3 กลุ่ม ปรากฏว่าช่องว่างหรือความขาดแคลนองค์ความรู้ต่อการเมืองเรื่องการเลือกตั้งนั้น ยังมุ่งศึกษาเฉพาะการเลือกตั้งในสังคมไทยอยู่ จึงไม่เห็นถึงเปลี่ยนแปลงหรือความแตกต่างที่เกิดจากระบบการเลือกตั้งในต่างประเทศที่ส่งผลต่อระบบการเลือกตั้งในสังคมไทย และยังไม่มีการศึกษาใดที่มีการศึกษาถึงกระบวนการเลือกตั้งในสังคมไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: การเมือง, การเลือกตั้ง, บทสังเคราะห์

Received date: 12/08/2561, Accepted date: 11/10/2561, Published date: 30/12/2561

Abstract

The purposes of this article are to identify the politics of elections in the Thai society. The study is divided into 3 groups: 1) Historical elections study groups; 2) National and local elections study groups; 3) Media elections study groups. From the study of the 3 groups, it has been found that the gap or the lack of knowledge on the politics of the election only focused on the election of Thai society. There were no findings on the changes or differences in the election systems in foreign countries that affected the electoral systems in Thai society and there has not any study on the processes of the election in Thai society from the past to present.

Keywords: Politics, Elections

บทนำ

นับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา โดยคณะราษฎร ต่อมาประเทศไทยก็ได้เริ่มมีการเลือกตั้งทั่วไปวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476 เป็นการเลือกตั้งทางอ้อม เพราะประชาชนต้องเลือกผู้แทนในระดับท้องถิ่นโดยมีการเลือกตั้งถึง 25 ครั้ง นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2476 เป็นต้นมา โดยครั้งล่าสุดมีขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2554 สำหรับประเทศไทย การเลือกตั้งเป็นหน้าที่ของพลเมืองชาวไทย และตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา อำนาจการโดย คณะกรรมการการเลือกตั้ง ที่เป็นอิสระ

จากการกล่าวมาข้างต้นถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดตั้งรูปแบบทางการเมือง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันการเมืองนั้นมีบทบาทและความสำคัญมากต่อประชาชนคนไทยโดยเฉพาะการเลือกตั้งถือว่าเป็นกระบวนการทางการเมือง ที่เป็นกิจกรรมทางการเมืองอันแสดงถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ด้วยการไปใช้สิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนของตนเข้าไปทำหน้าที่ในรัฐสภาและในรัฐบาล เป็นกลไกแสดงออกซึ่งเจตจำนงของประชาชนที่เรียกว่าการลงคะแนนเสียงให้มีการปฏิบัติจัดทำหรือละเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในการเมือง และการตัดสินใจในนโยบายสาธารณะที่มีผลกระทบต่อประชาชน (กระมล ทองธรรมชาติและคณะ, 2531 : 1)

เดวิท ปัทเลอร์และคณะ (1981) กล่าวถึง การเลือกตั้ง (Election) มีนัยความจำแนกออกได้เป็นสองแง่กล่าวคือ การเลือกตั้งในแง่กฎหมายและการเลือกตั้งในแง่มูประจัญญา โดยส่วนแรก การเลือกตั้งในแง่กฎหมายนั้น เป็นการพิจารณาจากกฎหมายการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง โดยทั่วไปอยู่ 3 ประการ คือ การเลือกตั้งที่เป็นสิทธิ (rights) ในแง่นี้ การเลือกตั้งถือเป็นสิทธิที่มีความสำคัญประการหนึ่งรัฐจะต้องให้ความคุ้มครอง การเลือกตั้งในฐานะที่เป็นอภิสิทธิ์ (privilege) เป็นการที่ผู้ลงคะแนนเสียงมีความเป็นอิสระที่จะเลือกกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้ ที่ได้รับการยอมรับจากกฎหมาย ปราศจากการแทรกแซงหรือเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นเป็นต้น และการเลือกตั้งในฐานะที่เป็นหน้าที่ (duty) อันหมายถึง การที่บุคคลจำเป็นต้องกระทำการหรือละเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่มีสภาพเป็นหน้าที่จึงเป็นไปโดยที่กฎหมายได้ระบุหรือให้ผู้ลงคะแนนไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ส่วนการเลือกตั้งในแง่มูประจัญญานั้น มี 3 ประการ คือ ประการแรก การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมีสภาพเป็นสิทธิตามธรรมชาติ (Natural Rights) กล่าวคือ เป็นสิทธิที่เกิดมากับบุคคลในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งของรัฐ ทั้งนี้เพราะบุคคลย่อมเสมอภาคกัน อันเป็นลักษณะตามธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งหากบุคคลผู้ใดเป็นผู้บรรลุนิติภาวะมีความเป็นผู้ใหญ่และไม่มัลักษณะต้องห้ามแล้ว จะมีสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ประการที่สอง การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมีสภาพเป็นภารกิจสาธารณะ (Public Affairs) กล่าวคือ ความก้าวหน้าของสังคมย่อมขึ้นอยู่กับกาปฏิบัติงานของบุคคลให้เป็นไปตามหน้าที่อย่างชาญฉลาด เมื่อเป็นดังนี้ การให้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งจึงจำกัดเฉพาะแก่บุคคลที่เหมาะสมและสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ด้วยดีเท่านั้น การดำเนินการตามแนวนี บุคคล

จึงอาจถูกกำหนดสิทธิในการลงคะแนนได้เสมอ หากเมื่อปรากฏว่าบุคคลนั้นเข้าลักษณะที่ไม่สามารถใช้สิทธิเลือกตั้งได้อย่างถูกต้อง ประการที่สาม การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมีสภาพเป็นสิทธิศักดิ์ค่าน การกระทำ กล่าวคือ ผู้ออกเสียงลงคะแนนที่คัดค้านการกระทำหรือนโยบายของรัฐ จะลงคะแนนให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งพรรคการเมืองที่ตรงกันข้ามกับผู้สมัครรับเลือกตั้งที่สนับสนุนรัฐบาลหรือร่วมรัฐบาล พรรครัฐบาลหรือพรรคร่วมรัฐบาล ในวันที่มีการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งหรือวันเลือกตั้งเป็นสำคัญ (แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกตั้ง, ม.ป.ป.)

กล่าวโดยสรุปก็คือ การเลือกตั้งเป็นอาจะมองในลักษณะที่ เป็นสิทธิ เป็นอภิสิทธิ์ หรือเป็นหน้าที่โดยตรง ที่ทุกคนต้องใช้สิทธิในความเป็นประชาธิปไตยของตนเอง และถือว่าเป็นเจตจำนงทางการเมืองที่ทุกคนต้องรักษาในระบอบประชาธิปไตย

ลิขิต ธีรเวคิน (2541) ได้กล่าวถึง การเลือกตั้งและปัญหา การเลือกตั้งเป็นกระบวนการที่สำคัญในระบบประชาธิปไตย แต่ปัญหาใหญ่ของการเลือกตั้งของเราในขณะนี้คือ การใช้เงินซื้อเสียงในการเลือกตั้ง จนมีการกล่าวว่าถ้าไม่มีเงิน โอกาสของการเป็น ส.ส. จะยากยิ่ง เพราะมีความเชื่อว่า ใครๆ ก็ใช้เงินกันทั้งนั้น ประเด็นเรื่องการใช้เงินซื้อเสียงจึงเป็นประเด็นสำคัญในแง่การพัฒนาระบบประชาธิปไตย เพราะความชอบธรรมของระบบการเมืองแบบเปิดโดยการเลือกตั้ง มีเงื่อนไขสำคัญคือ ต้องดำเนินไปตามครรลองพอสมควร ถ้าการซื้อเสียงมีดาษดื่นก็ทำให้การอ้างว่ามีความชอบธรรม เพราะมาจากการเลือกตั้งหมดลงจนทุกวันนี้ (ลิขิต ธีรเวคิน, 2541) ซึ่งต่อมา ประจักษ์ ก้องกีรติ (2555) ก็ได้กล่าวถึงการเมืองว่าด้วยการตั้ง: วาทกรรม อำนาจ และพลวัตสังคมไทย ซึ่งเขามองว่า การซื้อเสียงถูกมองว่าเป็นอุปสรรคสำคัญต่อประชาธิปไตยไทยมาช้านาน ตามที่เน้นย้ำกันในการอธิบายการรัฐประหารของกองทัพในปี 2549 ที่มักกล่าวกันว่าการซื้อเสียงในการเลือกตั้งของไทยเป็นผลมาจากวัฒนธรรมชาวบ้านที่มีมาแต่ดั้งเดิมและความไม่รู้เรื่องราวของชาวบ้าน แต่จากการพิจารณาการเลือกตั้งกำหนดหนึ่งการเลือกตั้งกำหนดหนึ่งแห่งหนึ่งในภาคเหนือในปี 2538 ในบริบททางประวัติศาสตร์ บทความนี้เสนอว่าการซื้อเสียงไม่ได้เป็นแบบฉบับของการเมืองว่าด้วยการเลือกตั้งในหมู่บ้าน แต่กลับเป็นการเบี่ยงเบนออกไปจากแบบแผนซึ่งขึ้นถึงจุดสูงสุดในช่วงกลางทศวรรษ 1990 ความคลุมเครือทางกฎหมายต่างหาก (ไม่ใช่ความเฉื่อยเฉื่อยหรือความโง่เขลาของชาวบ้าน) ที่เป็นอุปสรรคขัดขวางไม่ให้ชาวบ้านสามารถประท้วงต่อต้านการกระทำอันทุจริตและปกป้องประชาธิปไตยภายในชุมชนของพวกเขาได้ ความคลุมเครือดังกล่าวปรากฏขึ้นเมื่อกฎหมายเกี่ยวกับประชาธิปไตยใหม่บางฉบับที่มีผลบังคับใช้ในปี 2535 และ 2538 ที่มุ่งกระจายอำนาจ ไปขัดกับกฎหมายเก่าๆ ที่มีมาตั้งแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์การปฏิรูปกฎหมายต่างๆ ที่เกิดขึ้นสืบเนื่องต่อมาดูเหมือนว่าจะช่วยลดความสำคัญของการซื้อเสียงในการเมืองระดับหมู่บ้านลง ทว่ามันจะส่งผลอย่างไรต่อการเมืองว่าด้วยการเลือกตั้งระดับชาตินั้นยังคงต้องรอดูกันต่อไป (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2555 : 125)

ดังนั้น การซื้อเสียงจึงมองว่าเป็นการทำลายการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยทางอ้อมที่สะท้อนถึงบริบทสังคมไทยที่ยังไม่หลุดพ้นจากระบบอุปถัมภ์ ที่มีมาทางประวัติศาสตร์ ซึ่งประจักษ์ก้องเกียรติ (2555 : 43) ยังกล่าวถึงว่า การซื้อเสียงเป็นปัญหาสำคัญของการเมืองไทย การทำให้การซื้อเสียงหมดสิ้นไปนั้นเป็นหนึ่งในเป้าหมายหลักของขบวนการปฏิรูปที่จัดทำ “รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน”

จึงเป็นประเด็นที่ทำให้เกิดความสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับการเมืองเรื่องการเลือกตั้งในสังคมไทยในครั้งนี้ โดยได้มุ่งศึกษาเนื้อหาในส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวกับการเลือกในระดับประเทศจนถึงระดับท้องถิ่น เพื่อหาช่องว่างของการศึกษาในครั้งนี้ โดยจะวิเคราะห์ตามช่วงเวลาที่มีการศึกษาในแต่ปีโดยแยกออกเป็น 3 กลุ่มดังนี้

1. กลุ่มศึกษาการเลือกตั้งในเชิงประวัติศาสตร์
2. กลุ่มศึกษาการเลือกตั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น
3. กลุ่มศึกษาการเลือกตั้งสื่อ

1. กลุ่มศึกษาการเลือกตั้งในเชิงประวัติศาสตร์

การศึกษาการเลือกตั้งทางเชิงประวัติศาสตร์ จะมองถึงการศึกษาวิจัยที่กล่าวถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเลือก เช่น กลุ่มนิสิตนักศึกษาเคยร่วมกันสังเวยการเลือกตั้งตั้งเมื่อปี 2512 ในสมัยจอมพลถนอมกิตติขจร ซึ่งอาศัยพรรคสหประชาไทยขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีซึ่ง อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ได้ศึกษา “บทบาททางการเมืองของจอมพลถนอม กิตติขจร พ.ศ. 206-2516 กล่าวถึงผลการเลือกตั้งที่พรรคสหประชาไทยได้จำนวน ส.ส. เพียงประมาณ 1 ใน 3 ของ ส.ส.ทั้งหมด กล่าวได้ว่าเป็นการผิดความคาดหมายทั้งของฝ่ายจอมพลถนอมเองและของสาธารณชน เพราะเมื่อพิจารณาว่าพรรคสหประชาไทยมีกลไกในระบบราชการทุกประการ และยังอ้างว่าเป็นพรรครัฐบาลอีกด้วย ทว่าผลดีของผลการเลือกตั้งดังกล่าวนี้ ก็ทำให้จอมพลถนอม กิตติขจร ในฐานะนายกรัฐมนตรี และหัวหน้าพรรคสหประชาไทย รอดพ้นจากการถูกโจมตีในลักษณะทุจริตหรือไม่เป็นกลางต่อการเลือกตั้ง แต่ผลเสียคือ จอมพลถนอมจะต้องหาเสียงสนับสนุนจาก ส.ส. ที่ไม่สังกัดพรรค และหรือ ส.ส. ในสังกัดพรรคต่ำลิบ ให้ย้ายมาสังกัดพรรคสหประชาไทย หรือเป็นเพียงฝ่ายสนับสนุนในสภา เพื่อให้ตนได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสืบไปตามวิถีรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.2511 ตลอดทั้งการลงมติผ่านกฎหมายต่างๆ ซึ่งหมายความว่า จอมพลถนอมจะต้อง “จ่ายค่าสนับสนุน” เพื่อให้ตนได้เป็นนายกรัฐมนตรีในทางหนึ่งทางใดด้วยเช่นเดียวกัน (อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2550 : 450) ซึ่งงานวิจัยชิ้นนี้ได้ชี้ชัดถึงการใช้จ่ายเงินในการซื้อเสียงทางการเมือง เพื่อที่จะให้ตนเองนั้นขึ้นสู่ตำแหน่งทางการเมืองได้ง่ายขึ้น

ต่อมามีงานศึกษาทางประวัติศาสตร์ ของ เพี้ยน อันชุกฤทธิ์ ศึกษา “รัฐบาลไทย : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ปัญหาเสถียรภาพของรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งในช่วง พ.ศ. 2498-2514” พบว่า ความ

มั่นคงของรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งระหว่างปี พ.ศ. 2498-2514 ซึ่งการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลกลายเป็นเรื่องธรรมดา พรรคเสรีนิยมคสิลาและพรรคสหประชาไทยมีเสียงข้างมากในระยะสั้น ผลการศึกษาพบว่า ผู้แทนราษฎรส่วนใหญ่ขาดความรับผิดชอบต่อนักที่ พรรคการเมืองเป็นเพียงที่รวมกลุ่มของนักการเมือง ซึ่งส่วนมากเข้ามาเล่นการเมืองโดยหวังประโยชน์ส่วนตัวเป็นสำคัญ ในปี พ.ศ. 2498-2514 มีการเลือกตั้ง 3 ครั้ง ปรากฏว่าประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งน้อยมากในสังคมไทย ผู้สมัครรับเลือกตั้งก็ไม่ได้ให้ความสำคัญแก่พรรคการเมืองที่ตนสังกัดอยู่เท่าใดนัก ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการหาเสียงเพื่อสมัครเข้ารับเลือกตั้งแต่ละครั้งจะมีการสร้างความนิยมส่วนตัวของผู้สมัคร มิใช่ความนิยมของพรรคการเมืองแต่อย่างใด ซึ่งก็เป็นสาเหตุให้พรรคการเมืองในยุคนี้ประสบความล้มเหลว รัฐบาลที่จัดตั้งขึ้นไม่มีความมั่นคง ขาดความรับผิดชอบและไม่มีอุดมการณ์ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทย เพราะทำให้ระบอบรัฐสภาล้มเหลวและเปิดโอกาสให้ทหารทำการปฏิวัติยึดอำนาจได้ ซึ่งช่วงเวลา 2498-2514 ก็เป็นช่วงของ 3 รัฐบาลคือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม จอมพลสฤษดิ์ธนะรัชต์ และจอมพลถนอม กิตติขจร พบว่า ความมั่นคงของรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งระหว่างปี พ.ศ. 2498-2514 ซึ่งการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลกลายเป็นเรื่องธรรมดา พรรคเสรีนิยมคสิลาและพรรคสหประชาไทยมีเสียงข้างมากในระยะสั้น ผลการศึกษาพบว่า ผู้แทนราษฎรส่วนใหญ่ขาดความรับผิดชอบต่อนักที่ พรรคการเมืองเป็นเพียงที่รวมกลุ่มของนักการเมือง ซึ่งส่วนมากเข้ามาเล่นการเมืองโดยหวังประโยชน์ส่วนตัวเป็นสำคัญ ในปี พ.ศ. 2498-2514 มีการเลือกตั้ง 3 ครั้ง ปรากฏว่าประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งน้อยมากในสังคมไทย ผู้สมัครรับเลือกตั้งก็ไม่ได้ให้ความสำคัญแก่พรรคการเมืองที่ตนสังกัดอยู่เท่าใดนัก ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการหาเสียงเพื่อสมัครเข้ารับเลือกตั้งแต่ละครั้งจะมีการสร้างความนิยมส่วนตัวของผู้สมัคร มิใช่ความนิยมของพรรคการเมืองแต่อย่างใด ซึ่งก็เป็นสาเหตุให้พรรคการเมืองในยุคนี้ประสบความล้มเหลว รัฐบาลที่จัดตั้งขึ้นไม่มีความมั่นคง ขาดความรับผิดชอบและไม่มีอุดมการณ์ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทย เพราะทำให้ระบอบรัฐสภาล้มเหลวและเปิดโอกาสให้ทหารทำการปฏิวัติยึดอำนาจได้ (เพียน อันชุกฤทธิ์, 2523) ซึ่งช่วงเวลา 2498-2514 ก็เป็นช่วงของ 3 รัฐบาลทหารที่มีบทบาททางการเมือง คือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม จอมพลสฤษดิ์ธนะรัชต์ และจอมพลถนอม กิตติขจรซึ่งการเลือกตั้งในสมัยนี้บ่งชี้ถึงการสร้างความนิยมในตนเองมาก

สอดคล้องกับงานของ วรสิทธิ์ โรจนพานิช ที่ศึกษา “การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและผลสะท้อนที่มีต่อการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร” ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการที่มีผู้มีสิทธิไปลงคะแนนเสียงน้อย แสดงให้เห็นว่าประชาชนชาวไทยมีความสนใจต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยน้อยกว่าที่ควร และที่เป็นเช่นนี้เพราะประเทศไทยมีพรรคการเมืองที่มีบทบาททางการเมืองน้อย ทำให้การหาเสียงเลือกตั้งมุ่งไปในลักษณะสร้างความนิยมส่วนตัวมากกว่าสร้างความนิยมให้แก่พรรคการเมือง (วรสิทธิ์ โรจนพานิช, 2516)

ดังนั้น การเมืองในส่วนของการเลือกตั้งในยุคนั้นจึงเป็นการหาเสียงเลือกตั้งให้ตัวเอง แต่ไม่ได้เป็นการหาเสียงสร้างความนิยมให้พรรค แต่ใช้พรรคการเมืองเป็นบันไดก้าวขึ้นสู่อำนาจทางการเมือง จึงเป็นเหตุทำให้เกิดความนิยมในพรรคนั้นลดลง ซึ่งจะสอดคล้องกับงานของ ชัยวัฒน์ สารสมบัติ “ทหารกับพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง (2500-2506)” พบว่า บางยุคบางสมัยทหารก็ได้วางหลักเกณฑ์ในรัฐธรรมนูญไว้เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้นำทางทหารได้มีโอกาสก้าวเข้ามามีตำแหน่งเป็นผู้นำในการเมืองด้วย ได้แก่ สมัยที่มีการเลือกตั้งเมื่อ พ.ศ. 2500, 2501, 2512 ซึ่งรูปแบบการเลือกตั้งดังกล่าวจะมีความเป็นประชาธิปไตยพอสมควรก็ตาม แต่การเลือกตั้งนั้น ผู้นำทางทหารอันมี จอมพล ป.พิบูลสงคราม จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และจอมพล ถนอม กิตติขจร ซึ่งยังคงมีตำแหน่งหน้าที่เป็นผู้บัญชาการทหารก็สามารถเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้ ทั้งนี้โดยที่ผู้นำเหล่านี้ได้จัดตั้งพรรคการเมืองของทหารและเป็นหัวหน้าพรรคการเมืองเข้าแข่งขันในการเลือกตั้ง ได้แก่ พรรคเสรีมนังคศิลาในการเลือกตั้ง พ.ศ. 2500 พรรคชาติสังคมในปี พ.ศ. 2501 และ พรรคสหประชาไทยในปี พ.ศ. 2512

ในการเลือกตั้ง พ.ศ. 2526 ทหารไม่สามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างเป็นทางการ และยังไม่สามารถจัดตั้งรัฐบาลได้ในภายหลัง เนื่องจากเงื่อนไขต่างๆ ทหารจึงพยายามผลักดันให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2521 พร้อมๆ กับเร่งพัฒนาบทบาทใหม่ คือ บทบาทตามคำสั่งที่ 66/23 ซึ่งเป็นบทบาทการรักษาความมั่นคงภายในที่จะทำให้ทหารมีความชอบธรรมในกิจกรรมต่างๆ นอกหน้าที่ของกองทัพ และเมื่อมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญไม่ได้ผลก็ผลักดันให้ยุบสภา เพื่อให้ระบบการเลือกตั้งนี้ใช้ระบบเดิม ซึ่งทหารยังพอมีอิทธิพลอยู่บ้างในการจัดตั้งรัฐบาล และผลักดันให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญต่อไป (ชัยวัฒน์ สารสมบัติ, 2528)

สรุปได้ว่า การเลือกตั้งในเชิงประวัติศาสตร์ ส่วนมากงานวิจัยที่ศึกษาจะมองไปที่ บทบาทของทหารที่มีอิทธิพลต่อการเลือกตั้งมากกว่าพรรคการเมือง โดยพยายามสร้างความนิยมให้กับตนเองหรือพยายามทำลายเจตจำนงทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้ง ซึ่งช่องว่างของงานวิจัยที่กล่าวยังมีช่องว่างอยู่มากพอสมควร เพราะส่วนมากจะมุ่งประเด็นศึกษาไปที่ตัวบุคคลมากกว่า อาจจะเป็นเพราะว่าในยุคนั้นอำนาจอยู่กับผู้นำ ไม่ได้อยู่กับประชาชนก็เป็นได้ จึงยังแสดงให้เห็นถึงเจตจำนงที่แท้จริงของประชาชนไม่ได้ ซึ่งปัจจุบันนี้สังคมไทยยังติดอยู่กับการปกครองแบบทหารที่ยังไม่ได้มีการเลือกตั้ง ทำให้ประชาชนนั้นขาดความหวังกับการที่จะมีการเลือกตั้งใหม่ในการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ดังนั้นองค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาทของทหารที่มีอิทธิพลต่อการเลือกตั้ง จึงเป็นบทสะท้อนถึงเหตุผลบางอย่างบางประการต่อการเลือกตั้งในบริบทรัฐบาลทหาร

2. กลุ่มศึกษาการเลือกตั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น

ในการศึกษาการเลือกตั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นนั้น มีงานศึกษาไว้มากพอสมควร ซึ่งผู้ทำการศึกษาจะขอยกประเด็นงานวิจัยบางชิ้นที่มีความสำคัญหรือเป็นงานวิจัยที่สามารถตอบ โจทย์การเลือกตั้งในสังคมไทยในปัจจุบันนี้ได้โดยตรง ดังนี้

ธารินี ภาวะสุทธิการ ได้ศึกษา “ระบบเลือกตั้งและผลสะท้อนต่อพรรคการเมืองในประเทศไทย” ซึ่งแสดงให้เห็นว่า หลังจากการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อ วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ประเทศไทยได้นำเอาระบบประชาธิปไตยมาใช้ปกครองประเทศ และได้จัดให้มีการเลือกตั้งถึง 11 ครั้ง ได้เคยใช้ระบบเลือกตั้งโดยวิธีแบ่งเขตและรวมเขตมาแล้ว แต่ก็เกิดปัญหาว่าการเลือกตั้งโดยวิธีใดจะดีที่สุด และส่งเสริมระบบพรรคการเมืองมากที่สุด ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ระบบการเลือกตั้งโดยวิธีแบ่งเขตและรวมเขตที่แล้วมา มีอิทธิพลต่อพรรคการเมืองน้อยมาก เนื่องจากประชาชนมักจะเลือกคุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัครมากกว่าที่จะเลือกพรรคการเมืองนั่นเอง (ธารินี ภาวะสุทธิการ, 2515) และจากการวิเคราะห์นี้ยังชี้ให้เห็นว่ากฎหมายเลือกตั้งและกฎหมายพรรคการเมืองรวมทั้งลักษณะของสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศไทย ก็เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการทางการเมืองของระบบพรรคการเมืองไทยอย่างยิ่ง ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ย่อมมีส่วนสำคัญในการที่จะพิจารณาถึงระบบเลือกตั้งของประเทศในอนาคต รวมทั้งการพิจารณาแก้ไขปรับปรุงอุปสรรคต่างๆ เหล่านี้ให้มีส่วนเสริมสร้างระบบพรรคการเมืองของประเทศต่อไป

ในส่วนของงาน สาธิต ขวະโนทัยได้ศึกษาประเด็นเกี่ยวกับ “การเลือกสรรผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคการเมืองไทย” ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ระบบการเลือกสรรผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคการเมืองไทยนั้นจะมีคุณลักษณะที่คล้ายคลึงกันในหลักการ แต่จะมีความแตกต่างกันน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในพรรคเป็นตัวกำหนดอยู่เบื้องหลัง พรรคชาติไทยและพรรคกิจสังคมจะมีหลักการเลือกสรรที่ตรงกัน คือ คำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจเป็นอันดับแรก ติดตามด้วยประสบการณ์ทางการเมือง สำหรับพรรคประชาธิปัตย์จะมุ่งเน้นในฐานะทางสังคมและอุดมการณ์ทางการเมือง ส่วนพรรคประชากรไทยจะคำนึงถึงคนที่มีผลงานด้านการพัฒนาเป็นหลัก แต่ทั้งนี้ผลการศึกษาได้แสดงให้เห็นว่า คุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งที่พรรคการเมืองส่วนใหญ่ต้องการตรงกัน คือ ผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดี และการมีประสบการณ์ทางการเมือง โดยให้ความสำคัญเป็นอย่างน้อยต่ออุดมการณ์ทางการเมือง และในประเด็นการเสนอชื่อต่อรองเลขาธิการพรรคในการสรรหา นั้น ส่วนใหญ่จะต้องเป็นบุคคลที่เคยได้รับตำแหน่งทางการเมืองมาก่อนในอดีตและอยู่ในเขตพื้นที่ที่จะได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง (สาธิต ขวະโนทัย, 2531)

สรุปได้ว่า ฐานะทางเศรษฐกิจ ประสบการณ์ทางการเมือง ฐานะทางสังคมและอุดมการณ์ทางการเมืองเป็นปัจจัยที่พรรคการเมืองคำนึงถึงในการเลือกสรร

ถ้ามองจากงานวิจัยทั้ง 2 เรื่องที่ได้กล่าวมาอาจจะเห็นมุมมองที่ต่างกัน ทั้งเรื่องการแบ่งเขตเลือกตั้งที่ส่งผลต่อพรรคการเมือง หรือ ว่าฐานะทางสังคมและประสบการณ์ในทางการเมือง อย่างไรก็ตามยังมีงานวิจัยอีกมากที่พยายามสะท้อนถึงปัญหาของการเลือกตั้ง มีงานวิจัยของสถาบันพระปกเกล้า ของ สายฝน น้อยหิต และวราภรณ์ เผือกเล็ก ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับ “การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร วันที่ 6 มกราคม 2544 จากผลการศึกษาสรุปได้ การซื้อเสียง การทุจริตการเลือกตั้งยังมีปรากฏในกระบวนการเลือกตั้งครั้งนี้ และพบอีกว่า จากหนังสือพิมพ์ที่มีการรายงานข่าวการเลือกตั้ง ยังพบพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งที่เป็นการทุจริตการเลือกตั้ง การซื้อสิทธิขายเสียง ในเขตต่างๆ ของกรุงเทพมหานครจำนวนมาก แต่สิ่งที่เป็นที่น่าสนใจของวิจัยนี้ก็คือ การทำงานของคณะกรรมการเลือกตั้ง สังคมคาดหวังว่าองค์กรรูปแบบใหม่นี้จะสามารถดำเนินการเลือกตั้งได้อย่างสุจริตยุติธรรม แต่ผลการศึกษาพบว่า มีคณะกรรมการการเลือกตั้งบางเขตมีความลำเอียงเข้าข้างผู้สมัครบางคน ที่เป็นเครือญาติกัน หรือไม่กล้าตัดสินใจการกระทำผิดของผู้สมัครบางพรรค (สายฝน น้อยหิต และวราภรณ์ เผือกเล็ก, 2544) นี่ก็เป็นส่วนหนึ่งที่บ่งบอกถึงความไม่ชัดเจนในการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งงานวิจัยหลายเรื่องที่พยายามค้นหาคำตอบของปัญหาการเลือกตั้งที่จะนำไปสู่การสร้างประชาธิปไตยโดยสมบูรณ์แบบ ในปี 2556 มีบทความวิจัยเรื่อง การประมวลในกระบวนการเลือกตั้งกับการสร้างสถาบันรัฐสภาไทยให้เข้มแข็ง ของ ชาญชัย จิตรเหล้าอาพร ที่ได้นำเสนอบทความผ่านงาน ประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ 14 (2556) ซึ่งในบทความนี้ได้วิเคราะห์ถึงมูลเหตุที่นำไปสู่ระบบการประมวลในกระบวนการเลือกตั้งประกอบไปด้วย 1) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมภายใต้ระบบอุปถัมภ์ที่อิงอาศัยนโยบายประชานิยม 2) การปรับเปลี่ยนบทบาททางการเมืองของกลุ่มนายทุน และ 3) ความอ่อนแอของกลไกในกระบวนการตรวจสอบ ซึ่งทั้ง 3 ปัจจัยนี้ข้างต้นส่งผลให้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการประมวลนี้มีลักษณะที่สำคัญอย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่ 1) การขาดและลดทอนคุณค่าความเป็นตัวแทนที่เข้าสู่ระบบการเมือง 2) พรรคการเมืองขาดความเข้มแข็ง และ 3) เกิดระบอบคหบดีสภาที่ขัดต่อปรัชญาการปกครองในระบอบรัฐสภา (บทคัดย่อ, 2556) บทความพยายามที่จะชี้ให้เห็นถึงความอ่อนแอของระบบการเมืองไทยที่ถูกกระแสวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมภายใต้ระบบอุปถัมภ์

สิ่งที่จะกล่าวต่อไปในกระบวนการเลือกตั้ง จะมองไปที่การเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น เพราะผลกระทบหรืออิทธิพลของการเลือกตั้งระดับชาตินั้นจะมีผลต่อการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นอย่างไร ซึ่งมีงานของ สมบัติ จันทรวงศ์ (2540) ที่กล่าวถึง การสำรวจบริบทในการเลือกตั้ง และการสำรวจจุดแข็ง-จุดอ่อนของผู้สมัครและคู่ต่อสู้ ก็คือ “การวางยุทธศาสตร์” ของการรณรงค์หาเสียง คำว่า “ยุทธศาสตร์” ในที่นี้หมายถึง “แนวทางการดำเนินงานที่กระทำไปอย่างรู้ตัว เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายที่เป็นที่เข้าใจกันแล้วเป็นอย่างดี ฉะนั้นคำว่า “ยุทธศาสตร์ในการรณรงค์หาเสียง” ก็คือแนวทางการดำเนินงานที่กระทำไปให้บรรลุถึงเป้าหมายของการเลือกตั้งหรือชนะการเลือกตั้งเอง สิ่ง

ที่ สมบัติ จันทรวงศ์ ศึกษาเน้นเป็นการมองยุทธศาสตร์ในการรณรงค์หาเสียง ว่าแต่ละพรรคการเมืองมีวิธีการอย่างไร ซึ่งสอดคล้องกับงานของ บุญอริ ยี่หะ ที่ศึกษา “นโยบายหาเสียงแนวประชานิยมกับอำนาจทางเศรษฐกิจ: การศึกษาเชิงเศรษฐกิจการเมืองเกี่ยวกับความสำเร็จในการเลือกตั้งของพรรค ‘ไทยรักไทย’ พบว่า ความสำเร็จในการเลือกตั้งของพรรคไทยรักไทยมาจากปฏิสัมพันธ์ที่สอดคล้องกันระหว่างบริบทเชิงโครงสร้างในขณะนั้นกับการดำเนินกลยุทธ์ทางการเมืองของพรรค กล่าวคือ การเลือกตั้งในครั้งนี้เกิดขึ้นภายใต้บริบทเชิงโครงสร้างที่สังคมไทยยังคงตกอยู่ในสภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 บริบทเชิงโครงสร้างเช่นนี้ทำให้พรรคไทยรักไทยเลือกดำเนินกลยุทธ์ทางการเมืองแบบประชานิยม (populism) (บุญอริ ยี่หะ, 2547) ทั้งสองงานที่กล่าวมาอาจจะนำไปสู่การอธิบายงานวิจัยในระดับท้องถิ่นใน ของ เพียกมล มานะรัตน์ (2547) ได้ทำการศึกษาวิจัย “การเมืองเรื่องการเลือกตั้ง: ศึกษากรณีการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งนายกเทศมนตรีของเทศบาลนครเชียงใหม่ ปี พ.ศ. 2547” จากการศึกษาพบว่า 1)การจัดตั้งองค์รณรงค์หาเสียง วิธีการ-ยุทธวิธี และความสัมพันธ์ระหว่างผู้สมัครเลือกตั้ง หัวคะแนน และประชาชนส่วนใหญ่ เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ส่วนบุคคลในรูปแบบความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ 2) กฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้งที่ถูกนำมาใช้เป็นครั้งแรกส่งผลให้กระบวนการการเลือกตั้ง โดยเฉพาะกระบวนการรณรงค์หาเสียงเปลี่ยนแปลงไป ทั้งในแง่บวกและแง่ลบ แ่งลบ คือ เกิดการปรับตัวด้านกลยุทธ์/วิธีการหาเสียงที่ไม่สุจริตต่างๆ ให้แยบยลซับซ้อนมากขึ้นจนกฎหมายไม่สามารถเอาผิดได้ ส่วนในแง่บวก คือ เป็นการเลือกตั้งครั้งแรกของเทศบาลที่นโยบายได้เข้ามามีบทบาทในการรณรงค์หาเสียงในฐานะส่วนประกอบสำคัญที่มีผลต่อชัยชนะในการเลือกตั้งควบคู่ไปกับการใช้กลยุทธ์การหาเสียงด้วยวิธีการเดิมๆ ต่างๆ

ต่อมาจึงงานศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ของ ขอรังษิณี คล้ายนาค (2546)ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรง: ศึกษากรณีเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งผลสรุปจากการศึกษา พบว่า การสนทนาเกี่ยวกับการเมืองท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น แต่การใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่เพิ่มสูงขึ้นกลับพบว่ามีปัญหาเรื่องของการซื้อเสียงมากโดยเฉพาะในกลุ่มของประชาชนที่มีรายได้น้อย และยังมีมองถึง ผู้สมัครรณรงค์หาเสียงส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มหัวคะแนนผู้สมัคร กลุ่มเครือญาติและเพื่อนที่ใกล้ชิดของผู้สมัครและเป็นการช่วยเหลือในลักษณะที่มีเงินเป็นสิ่งแลกเปลี่ยนตอบแทน ส่วนงานศึกษาอื่นส่วนที่ศึกษาส่วนใหญ่จะมุ่งศึกษาตัวแปรด้านเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ ที่มุ่งประเด็นต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้ง ซึ่งไม่สามารถมองเห็นสิ่งที่ปัญหาได้ชัดเจน

อย่างไรก็ตามยังมีการศึกษาการเลือกตั้งท้องถิ่นอีกมาก ปี พ.ศ. 2546 มีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับ “การศึกษาพฤติกรรมกาเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานครเขตดินแดง ของ ศุชัยวุธ ชาวสวนกล้วย (ศุชัยวุธ ชาวสวนกล้วย, 2546) ที่ทำให้ทราบว่าการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น ของผู้สมัครยังเป็นปัจจัยสำคัญต่อการตัดสินใจ ในการลงคะแนนเสียงของผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยเน้นเลือกผู้สมัครที่

รู้จักและเข้าใจปัญหาคนในพื้นที่ ซึ่งจะเป็นเหตุที่พรรคการเมืองต้องนำไปประกอบการพิจารณาในการคัดเลือกตัวผู้สมัครของพรรคด้วยในปีเดียวกันโอฬาร ถิ่นบางเตียว (2546) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ “การเมืองท้องถิ่นกับการนำรูปแบบการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรงมาใช้ในการปกครองท้องถิ่นของเทศบาล : กรณีศึกษาเทศบาลเมืองมาบตาพุด จังหวัดระยอง” งานของเขาแสดงให้เห็นถึงการเลือกตั้งในลักษณะโครงสร้างอำนาจชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปสู่โครงสร้างอำนาจเชิงซ้อนในชุมชน ทำให้เกิดอำนาจรัฐราชการและระบบเครือข่ายขึ้น จากลักษณะการเลือกตั้งกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านในอดีตชาวบ้านยังใช้เกณฑ์การพิจารณาเลือกผู้ที่อาวุโส เป็นคนดี มีคุณธรรมเป็นผู้นำ มาสู่การเลือกตั้งแบบมีผลประโยชน์โดยใช้เงินเงินทุนในการหาเสียงแทน จึงทำให้เกิดกลุ่มอำนาจใหม่ภายใต้บริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปและได้ทำลายกฎเกณฑ์ดั้งเดิมลง แล้วได้สถาปนาระบบธุรกิจการเมืองขึ้นเป็นเงื่อนไขหลักในการก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งอำนาจทางการเมือง โดยมีการแบ่งเป็นฝ่ายของกลุ่มการเมืองและการอุปถัมภ์ภายในกลุ่มของตน ส่วนการศึกษาการเมืองของรูปแบบการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรงพบว่าการเมืองท้องถิ่นในเทศบาลเมืองมาบตาพุดอยู่ภายใต้ระบบผูกขาดอำนาจปกครองไว้ในกลุ่มอำนาจเดียวโดยอาศัยระบบการฮั้วทางการเมืองตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ระบบฮั้วทางการเมืองเกิดขึ้นเพราะกลุ่มอำนาจขาดแคลนทรัพยากรทางการเมือง เพื่อการสร้างอำนาจต่อรองเรื่องผลประโยชน์ทางการเมือง และการฮั้วทางการเมืองเพื่อการจัดสรรอำนาจทางการเมือง จะเห็นได้ว่า งานของศุชัยวุธ ชาวสวนกล้วย พยายามชี้ให้เห็นเห็นว่า การเลือกตั้งยังให้ความนิยมในบุคคลมากกว่าพรรคการเมืองส่วนงาน โอฬาร ถิ่นบางเตียว ชี้ให้เห็นถึง การเลือกตั้งท้องถิ่นที่เปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างอำนาจในชุมชนสู่โครงสร้างเชิงซ้อนในชุมชน รวมไปถึงการฮั้วในทางการเมืองด้วย

หลังจากนั้น ปี พ.ศ. 2551 ได้มีงานวิจัยเกี่ยวกับ “การเลือกตั้งท้องถิ่นแบบถ่วงดุลการเมืองระดับชาติ : ศึกษากรณีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2547 ของ วรินทร์ทร ปณิธานธรรม จากการศึกษาพบว่า พฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนกรุงเทพมหานครที่มีลักษณะของการถ่วงดุลอำนาจการเมืองระดับชาตินั้น มีปัจจัยหลัก 2 ประการเป็นสำคัญ ได้แก่ ประการแรก ปัจจัยของผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนกรุงเทพมหานครที่มีลักษณะของความเป็น “เมือง” ซึ่งเป็นพื้นที่ของชนชั้นกลางและความเป็นปัจเจกของพลเมืองนำมาซึ่งความเป็นอิสระในการตัดสินใจ ประการที่สอง ได้แก่ สถานการณ์ทางการเมืองระดับชาติในแต่ละช่วงเวลาซึ่งจะต้องพิจารณาควบคู่ไปกับพฤติกรรมการแสดงออกทางการเมืองของคนกรุงเทพฯ ในฐานะที่เป็นคนเมืองชนชั้นกลาง โดยพบว่าปัจจัยทางสถานการณ์การเมืองระดับชาติจะมีการเลือกตั้งท้องถิ่นกรุงเทพมหานครมากที่สุด สังเกตได้จากการเลือกตั้งที่ผ่านมาทั้งหมด ผู้ว่ากรุงเทพมหานครที่มาจากพรรคการเมืองนั้นสลับสับเปลี่ยนไปเรื่อยๆ ไม่มีความสม่ำเสมอในการเลือกพรรคใดพรรคหนึ่งเป็นเวลานาน (วรินทร์ทร ปณิธานธรรม, 2551) และยังมีงานของ กิติภูมิชัย วงศ์สนธิ (2553) ได้ศึกษา”บทบาทของพรรคการเมืองไทยต่อการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด : ศึกษากรณีการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด

ศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2551” ซึ่งเขาชี้ให้เห็นถึงปัจจัยที่ส่งผลให้ “เครือข่ายฝักฝ่าย” ทำงานได้ผลมากกว่าพรรคการเมือง อยู่ 5 ประการใหญ่ๆ คือ 1.ความต่อเนื่อง/เสมอต้นเสมอปลาย 2. ความสัมพันธ์ส่วนตัว/ผูกพันรักดี 3. ความรวดเร็วในการตอบสนอง/ฟังฟังได้ง่ายและสะดวก 4. ขนาดของเครือข่าย/การครอบคลุมพื้นที่ 5. ความยืดหยุ่น/มีอิสระ/มีความคล่องตัว ปี พ.ศ. 2553 มิ่งงานศึกษาเกี่ยวกับ “บทบาทผู้นำชุมชนต่อการเลือกตั้งนักการเมืองท้องถิ่น เทศบาลตำบลสันปูเลย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ของ สนธยา ต่างใจ จากผลการศึกษาได้แยกออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ **ด้านที่หนึ่ง** บทบาทการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐในการดำเนินการเลือกตั้ง พบว่า ผู้นำชุมชนปฏิบัติบทบาทด้านกฎหมายเลือกตั้งได้ดี อำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนในการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง สอดคล้องกับการศึกษาการใช้รูปแบบแห่งอำนาจของผู้นำในอุดมคติที่ใช้อำนาจตามกฎหมาย (Legal domination) โดยแม็กเวเบอร์ กล่าวไว้ว่า ผู้ยอมทำตามเพราะเห็นว่าผู้นำนั้นเป็นผู้ที่ดำรงตำแหน่งชอบธรรมตามกฎหมาย และเป็นที่มีความสมบัติครบถ้วนตามกฎหมายกำหนดไว้ ไม่ใช่มาเป็นผู้นำเพราะอาศัยจารีตประเพณีหรืออำนาจบารมีส่วนตัว **ด้านที่สอง** บทบาทการแจ้งรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง พบว่า ผู้นำชุมชน ทำหน้าที่เป็นผู้แจ้งข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนทราบและประสานงานหรือรับข้อมูลข่าวสารด้วยตนเอง แจ้งข่าวสารอย่างรวดเร็วและให้คำแนะนำตอบข้อซักถามอย่างชัดเจนด้วยความเต็มใจ **ด้านที่สาม** บทบาทเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยในการเลือกตั้ง พบว่า ผู้นำชุมชนได้ทำหน้าที่เป็นรักษาความปลอดภัย ในการเลือกตั้งให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย **ด้านที่สี่** บทบาทการสนับสนุนการไปใช้สิทธิเลือกตั้งของราษฎร พบว่า ผู้นำชุมชนได้ปฏิบัติหน้าที่ได้ดีระดับหนึ่ง ในการเชิญชวนให้ราษฎรเข้าไปมีส่วนร่วมกิจกรรมการเมือง โดยการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ถึงแม้จะมีราษฎรบางรายที่ไม่เห็นความสำคัญแต่ก็เป็นเหตุสุดวิสัยทั้งนี้เนื่องจากผลจากสภาพเศรษฐกิจของครอบครัวของราษฎรเอง **ด้านที่ห้า** บทบาทการดูแลการเลือกตั้งนักการเมืองท้องถิ่นให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย สุจริต และถูกต้องตามกฎหมาย พบว่า ผู้นำชุมชนปฏิบัติหน้าที่ได้ค่อนข้างน้อย เนื่องจากอิทธิพลทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่น ซึ่งไม่สามารถที่จะควบคุมได้ (สนทยา ต่างใจ, 2553)

จากการศึกษาองค์ความรู้ในเรื่องการเลือกตั้งระดับชาติและท้องถิ่น ผ่านงานวิจัยและบทความต่างๆ จะเห็นได้ว่า จากองค์ความรู้ทางการศึกษาได้ชี้ให้เห็นถึงประเด็นของการวิจัยในด้านต่าง จะเป็นในด้านเกี่ยวกับกฎหมาย การซื้อเสียงทางการเมือง การฉ้อโกง การมีส่วนร่วมทางการเมือง หรือแม้แต่วิทยาศาสตร์ในการเลือกตั้ง แต่สิ่งที่ยังต้องมีการเพิ่มเติมในองค์ความรู้ขึ้นมาใหม่ น่าจะมีการศึกษาถึงกระบวนการเลือกตั้งในระดับประเทศ เช่น การเปรียบเทียบระบบการเลือกตั้งในต่างประเทศ ที่มีระบบการเลือกตั้งที่คล้ายกับประเทศ เพื่อให้เกิดการเปรียบเทียบและเข้าใจถึงข้อดีและข้อเสียของแต่ละประเทศ ในการนำมาปรับปรุงให้การเลือกตั้งนั้นมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น หรืออาจจะมีการศึกษาถึงระบบการบริหารจัดการการเลือกตั้งของคณะกรรมการการเลือกตั้ง เพื่อให้รู้ถึงหลักการในการจัดการเลือกตั้งและอำนาจขอบเขตของ กกต. ในการสร้างความเข้าใจในระบบการเลือกตั้งใน

สังคมไทย โดยเฉพาะในสังคมไทยปัจจุบันนี้การเลือกตั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นนั้น ถูกกำหนดโดยรัฐบาลทหารที่เข้ามาบริหารจัดการให้อยู่ภายใต้การปกครองของรัฐ โดยท้องถิ่นนั้นไม่มีอำนาจในการบริหารจัดการเลือกตั้งโดยตรง ซึ่งองค์ความรู้ด้านการการเลือกตั้งระดับชาติและท้องถิ่นนั้น จะเป็นบทสะท้อนให้เห็นถึงการบริหารจัดการเกี่ยวกับการเลือกตั้งโดยตรง

3. กลุ่มที่ศึกษาการเลือกตั้งผ่านสื่อมวลชน

การศึกษาสถานะทางความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้ง ผู้ศึกษาได้มีการนำเอางานวิจัยทางด้านสื่อสารมวลชนเข้ามาศึกษา เพื่อให้เห็นถึงกระบวนการของการเลือกตั้งที่มีสื่อเป็นการช่วยรณรงค์ในการเลือกตั้ง ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ยกงานวิจัย 2 เรื่อง เพื่อนำมาสร้างองค์ความรู้ขึ้นใหม่ ดังนี้

อัจฉรา ปันทรานวงศ์ (2551) ได้ทำการศึกษา “มายาคติและอุดมการณ์ในโฆษณาหาเสียงเลือกตั้งของพรรคไทยรักไทย ในการเลือกตั้งทั่วไปวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548: การวิเคราะห์ด้วยวิธีสัญวิทยา ผลการศึกษาพบว่า การสร้างความหมายในโฆษณาหาเสียงของพรรคไทยรักไทยทั้งที่เป็นความหมายโดยตรงและโดยนัย เกิดจากสัญลักษณ์ประเภทต่างๆ ซึ่งการวิเคราะห์พบว่า โฆษณาหาเสียงใช้ระบบความหมายสัญลักษณ์เพื่อสร้างความหมายมายาคติที่สนับสนุนอุดมการณ์ต่างๆ ได้แก่ มายาคติแห่งอุดมการณ์ชาตินิยมใหม่ของพรรคไทยรักไทย มายาคติแห่งอุดมการณ์การเมืองแบบอุปถัมภ์ มายาคติแห่งอุดมการณ์ความเป็นอื่นๆ และมายาคติแห่งอุดมการณ์ความเป็นคนอื่น และมายาคติแห่งอุดมการณ์ชนชั้นกลาง มายาคติเหล่านี้ เป็นไปเพื่อสนับสนุนค้ำจุนผลประโยชน์ของชนชั้นที่มีอำนาจเหนือในทางการเมืองและเศรษฐกิจ คือชนชั้นนายทุนและชนชั้นกลาง อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาพบว่า การอ่านความหมายของผู้รับสารอาจแตกต่างกันออกไป ซึ่งหมายความว่าชนชั้นล่างยังพอมิ “พื้นที่” ในการต่อสู้ทางอุดมการณ์อยู่บ้าง ซึ่งจำเป็นที่จะต้องเร่งเสริมสร้างความรู้เท่าทันสื่อ (medialiteracy) ให้แก่ประชาชนที่มีต่อการสื่อสารทางการเมืองประเภทการโฆษณาเสียงให้มากยิ่งขึ้นต่อไป ซึ่งงานวิจัยนี้สร้างความเข้าใจการเลือกตั้งผ่านสัญลักษณ์ทางการเมืองระหว่างชนชั้น

ในปี 2553 มีงานศึกษา กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเลือกตั้งของจังหวัดที่มีผู้ไปลงคะแนนเสียงมากที่สุดในประเทศไทย ของ ปณฐฎา จันทร์บุญเรือง พบว่า 1) กลยุทธ์สื่อที่จังหวัดลำพูนใช้แล้วสามารถเชิญชวนให้ประชาชนออกมาเลือกตั้งมากที่สุด คือ กลยุทธ์สื่อพื้นฐานภายใน ซึ่งประกอบด้วย นโยบาย แผนงาน และโครงการ กฎหมาย คำสั่ง และข้อบังคับ เป็นต้น ส่วนกลยุทธ์สื่อสารภายนอกมีการใช้อินเตอร์เน็ต อีเมล ข้อความสั้น และโทรสาร ในการประสานงาน มีการประชาสัมพันธ์โดยใช้ความสำคัญสื่อและสารประชาสัมพันธ์ เช่น ป้ายผ้า ป้ายไว้นิว ป้ายไม้ เป็นต้น 2) กลยุทธ์ที่ใช้รณรงค์ประชาสัมพันธ์การเลือกตั้ง ประกอบด้วย กลยุทธ์สารเกี่ยวกับกฎระเบียบและข้อบังคับเกี่ยวกับการเลือกตั้ง เพื่อใช้ควบคุมผู้ปฏิบัติงานและควบคุมให้ประชาชนออกมาเลือกตั้ง และก็มีกลยุทธ์สารเกี่ยวกับความสนุกสนานเชิง ข้อมูลข่าวสารจากภายนอก ความร่วมมือและช่วยเหลือ การประเมินผลงานแบบ

ทางการและไม่เป็นทางการ สถานการณ์สิ่งแวดล้อม การถ่ายทอดความรู้ และแรงจูงใจ 3) บริบทกิจกรรมสื่อสาร ประกอบด้วย วิธีการติดต่อสื่อสาร ซึ่งได้แก่ การสื่อสารด้วยวาจา ลายลักษณ์อักษร อวัจนภาษา การจัดกิจกรรม เครื่องมือสื่อสาร และตามสารบังคับบัญชา (ปฐฎาญ จันทรบุญ, 2553)

สรุปได้ว่า งานทางด้านสื่อสารมวลชนทั้งสองงาน ชี้ให้เห็นถึงการเข้าถึงสื่อในการเลือกตั้ง อาจมองทางด้านสัญญาณทางการเมืองที่มีผลต่อระชนชั้นทางสังคม หรืออาจมองถึงกลยุทธ์ในการใช้สื่อต่างๆในการสร้างความนิยมในการเลือกตั้ง

บทสรุป

จากการศึกษางานวิจัยและบทความทางวิชาการ พบว่า งานศึกษาทั้ง 3 กลุ่มข้างต้น ซึ่งครอบคลุมเรื่องของ การเมืองเรื่องการเลือกตั้ง โดยศึกษาในมุมมองทางประวัติศาสตร์ การเลือกตั้งระดับชาติและท้องถิ่น รวมไปถึง สื่อสารมวลชน ปรากฏว่าช่องว่างหรือความขาดแคลนองค์ความรู้ต่อการเมืองเรื่องการเลือกตั้งนั้น ยังมุ่งศึกษาเฉพาะการเลือกตั้งในสังคมไทยอยู่ จึงไม่เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงหรือความแตกต่างที่เกิดจากระบบการเลือกตั้งในต่างประเทศที่ส่งผลต่อระบบการเลือกตั้งในสังคมไทย และยังไม่มีการศึกษาใดที่มีการศึกษาถึงกระบวนการเลือกตั้งในสังคมไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน เพราะว่าถ้ามีการศึกษาในลักษณะนี้เราจะสามารถเห็นถึงการปรับเปลี่ยนวิธีการเลือกตั้งที่มีความเหมาะสมกับสังคมไทยในสร้างประชาธิปไตยในการเลือกตั้งได้อย่างดียิ่ง

แต่อย่างไรก็ตาม นับปัจจุบันนี้การเลือกตั้งในสังคมไทยนั้น ยังรอความหวังที่จะให้มีการเลือกตั้งเกิดขึ้น ซึ่งองค์ความรู้เกี่ยวกับการเมืองเรื่องการเลือกตั้งในสังคมไทย อาจจะเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการนำไปสู่การแสวงหาเหตุผลของการศึกษาการเมืองเรื่องการเลือกตั้งในสังคมไทยต่อไป

บรรณานุกรม

หนังสือ

กรมการปกครอง.(2529). รายงานผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลนครเชียงใหม่ประจำปี 2528, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น.

กระมล ทองธรรมชาติและคณะ. (2531). การเลือกตั้ง พรรคการเมือง และเสถียรภาพของรัฐบาล. กรุงเทพฯ: ฝ่ายวิจัย คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กิติภูมิชัย วงศ์สนิท. (2553).บทบาทของพรรคการเมืองไทยต่อการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด : ศึกษากรณีการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2551, ภาคนิพนธ์หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ชัยวัฒน์ สารสมบัติ. (2528). ทหารกับพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง (2500-2506), วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ธารินี ภาวะสุทธิการ. (2515). ระบบเลือกตั้งและผลสะท้อนต่อพรรคการเมืองในประเทศไทย, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. (2550). บทบาททางการเมืองของจอมพลถนอม กิตติขจร พ.ศ. 206-2516, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นรินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2546). ทิศทางการปกครองท้องถิ่นของไทยและต่างประเทศเปรียบเทียบ. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- บุษอริ ยี่หะ. (2547). นโยบายหาเสียงแนวประชานิยมกับอำนาจทางเศรษฐกิจ: การศึกษาเชิงเศรษฐกิจการเมืองเกี่ยวกับความสำเร็จในการเลือกตั้งของพรรคไทยรักไทย, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุษอริ ยี่หะ. (2556). การสร้างประชาธิปไตยกับปัญหาความขัดแย้งทางสังคมและการเมืองในระดับชาติและท้องถิ่น, การประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ 14 (พ.ศ. 2556) ณ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- ปณฐฎา จันทรบุญ. (2553). กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเลือกตั้งของจังหวัดที่มีผู้ไปลงคะแนนเสียงมากที่สุดในประเทศไทย, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สื่อสารมวลชน) คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2555). การเมืองว่าด้วยการเลือกตั้ง : วาทกรรม อำนาจ และพลวัตชนบทไทย, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน.
- เพียน อันชุกฤทธิ์. (2523). รัฐบาลไทย : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ปัญหาเสถียรภาพของรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งในช่วง พ.ศ. 2498-2514, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เพียกมล มานะรัตน์. (2547). การเมืองเรื่องเลือกตั้ง: ศึกษากรณีการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งนายกเทศมนตรีของเทศบาลนครเชียงใหม่ ปี พ.ศ. 2547. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรปณต ปกครอง. (2549). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งนายกเทศมนตรี เทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา, ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- รัชณี คล้ายนาค. (2546). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรง: ศึกษากรณีเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลิขิต อีระเวดิน. (2541). วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วรสิทธิ์ โรจนพานิช. (2516). การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและผลสะท้อนที่มีต่อการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วรินทร์พร ปณิธานธรรม. (2551). การเลือกตั้งท้องถิ่นแบบถ่วงดุลการเมืองระดับชาติ : ศึกษากรณีการเลือกตั้งผู้ว่ากรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2547, ภาคนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ศุขชัย ชวสนกล้วย. (2546). การศึกษาพฤติกรรมการเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร, หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.

สาธิต ชวะโนทัย. (2531). การเลือกสรรผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคการเมืองไทย, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมบัติ จันทร์วงศ์. (2540). รายงานวิจัยเรื่อง “การเลือกตั้งผู้ว่าฯกทม.2539: การศึกษายุทธศาสตร์การสร้างภาพ”, เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

สายฝน น้อยทิด และวราภรณ์ เผือกเล็ก. (2544). รายงานการวิจัย เรื่อง การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร วันที่ 6 มกราคม 2544, สถาบันพระปกเกล้า.

สนทยา ต่างใจ. (2553). บทบาทผู้นำชุมชนต่อการเลือกตั้งนักรการเมืองท้องถิ่น เทศบาลตำบลสันปูเลย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่, รายงานศึกษาอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อุดม เกสโรทยาน. (2550). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลเมืองน่าน จังหวัดน่าน, ภาคนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารและพัฒนาประคมเมืองและชนบท มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์, 2550.

อัจฉรา ปันทรานวงศ์. (2551). มายาคติและอุดมการณ์ในโฆษณาหาเสียงเลือกตั้งของพรรคไทยรักไทย ในการเลือกตั้งทั่วไปวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548: การวิเคราะห์ด้วยวิธีสัญลักษณ์, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สื่อสารมวลชน) คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

โอฬาร ถิ่นบางเตียว. (2546). การเมืองท้องถิ่นกับการนำรูปแบบการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรงมาใช้ในการปกครองท้องถิ่นของเทศบาล : กรณีศึกษาเทศบาลเมืองมาบตาพุด จังหวัดระยอง, วิทยานิพนธ์สาขานโยบายสาธารณะ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา.

เว็บไซต์

แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกตั้ง (ม.ป.ป.). <http://www.gpf.or.th/cgi-bin/CMS/SecretaryGeneral/secretaryf1.pdf>, สืบค้นวันที่ 6 มกราคม 2557